

DRUGI DIO

1. PROIZVODNJA JAVNOG SEKTORA

Proizvodnja javnog sektora se javlja iz dva razloga

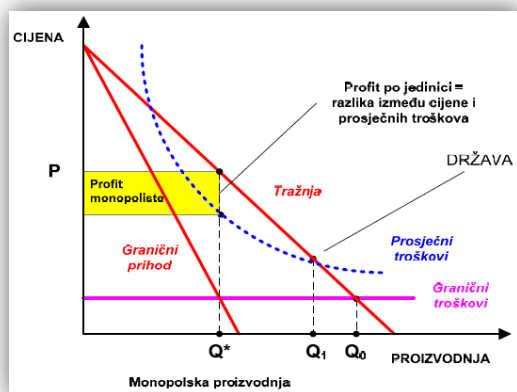
1. **Konkurencija** – u nekim slučajevim nije moguća (tj. ako postoji samo jedna kompanija koja se bavi nekim poslom) i tada država intervenise na dva načina:
 - **Prvi način** je da potpuno preuzmu takve grane i same direktno pružaju usluge
 - **Drugi način** je da regulišu te grane kroz kontrolu cijena– efikasnost tržišta (poštanske i telefonske usluge) proizvodnja države ili kontrola cijena privatnog sektora
2. **Javni interes** – ima više dimenzija – djelovanje u funkciji profita ne mora da obezbjeđuje javni interes društva. Problem – efikasnost proizvodnje države – pitanje koje se nameće jeste gdje je onda ravnoteža

Cilj javne i privatne proizvodnje bi trebalo da je pružanje dobara na najefikasniji način po najnižoj mogućoj cijeni.

U nesavršenosti tržišta spadaju:

- Nesavršena konkurencija
- Javna dobra
- Eksterni efekti
- Nepotpuna tržišta
- Nesavršene informacije
- Nezasposlenost ili drugi makroekonomski poremećaj

PRIMJER PRIRODNOG MONOPOLA

- Nedostatak konkurencije tipičan primjer nesavršenosti tržišta
- Nekada prosječni troškovi proizvodnje opadaju sa povećanjem obima
- Objasnjava uključenost države u oblastima poput: poštanske usluge, telekomunikacije, električna energija

PRIRODNI MONOPOLI – tržišta na kojima se javljaju rastući prinosi sa povećanjem obima proizvodnje i gdje postoji potreba za samo jednim proizvođačem

Monopolist proizvodi Q^* - tamo gdje se sijeku granicni troskovi I granicni prihodi

Q_0 je situacija u kojoj su prosjecni troskovi veci od granicnih troskova, iz cega slijedi da monopolista posluje sa gubitkom.

Drzava proizvdi Q_1 – tamo gdje se sijeku prosjecni troskovi I funkcija oskova traznje

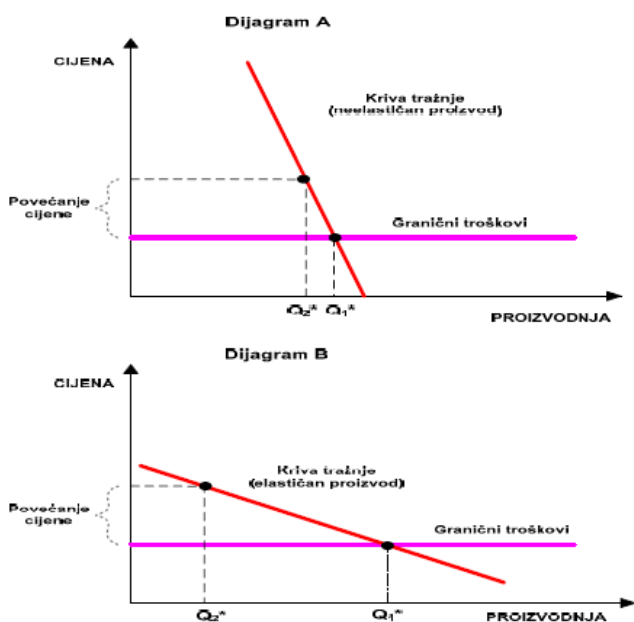
TACKA NULTOG PROFITA Q_1 – tacka presjeka prosjecnih troskova I traznje

Prirodni monopol moze da funkcioniira efikasno u tacki nultog profita – drzava

Ukoliko postoji intervencija drzave moguće su sljedeće varijante proizvodnje:

1. Q_0 – koju monopolista nudi po cijeni koja je jednaka granicnom trosku. U tom slucaju gubitak monopoliste pokriva drzaca sa svojim subvencijama: medjutim ovakva politika zanemaruje pitanje kako ce drzava obezbijediti sredstva za subvencije.
2. Q_1 – koja se odvija onda kada drzava preuzme upravljanje prirodnim monopolom.
3. Q^* - (narocito kada se radi o monopolu sa nenadoknadivim troskovima) koju bi trebalo oporezivati ili vrsiti kontrolu cijena; u vezi s tim javlja se problem sprovođenja propisa koji takodjer kostaju drustvo ili izazivaju odredjene distorzije posto private firme pokusavaju da uz date propise max. svoj profit npr pretjerano investiranje)
4. Pored ovih varijanti moguće je da I drzava uopste ne intervenise u slucaju prirodnog monopola jer prema nekim misljenjima monopoli su efikasni iako proizvode malo proizvoda uz vise cijene dok resursi koje prirodni monopol ne iskoristi odlaze u neku drugu privednu gradu (tada gubtak predstavlja razliku izmedju granicnih vrijednosti upotrebe resursa na ovaj ili onaj nacin)

NENADOKNADIVI TROSKOVI – troskovi koji se ne mogu povratiti kada firma napusti neku djelatnost – npr istrazivanje (monopolska moc)

Firma provjerava kakve bi bile cijene, troskovi I profiti njenog ulaska na monopolsko trziste , ukljucujuci I nenadoknadiive troskove.

KAKO FORMIRATI CIJENU?

Princip: cijena I dalje visa od granicnih troskova ako ne postoje subvencije drzave/ Princip nije isti za sve proizvode – bitna I elasticnot traznje za razlicitim proizvodima

UNAKRSNO SUBVENCIONIRANJE – u slucaju kada dolazi do de facto subvencioniranja jednog korisnika od strane drugog korisnika

Monopolisti I vise proizvoda

- Monopolisti vode racuna o elasticnosti traznje

CJENOVNO NEELASTICNA TRAZNJA – promjena cijena NE utice znacajno na promjene u potrosnji

CJENOVNO ELASTICNA TRAZNJA – promjena cijene tice na promjene u potrosnji

Drzava koja upravlja prirodnim monopolom treba da poveca cijenu (iznad granicnih troskova I to vise za usluge ili robe cija je traznja neelasticka nego za robe cija je traznja elasticka.

JEDINICNA ELASTICNOST TRAZNJE

U slucaju prirodnog monopola drzava moze da:

1. Preuzima ulogu proizvodjaca
2. Prepusta proizvodnju privatnom sektoru
 - a. Regulacija cijena na trzistu
 - b. Subvencije proizvodjacu da pruza usluge koje nisu inace profitabilne

PREDNOSTI REGULACIJE I SUBVENCIJA U SLUCAJU MONOPOLA I PREPUSTANJA PROIZVODNJE PRIVATNOM SEKTORU:

1. **Dosljedna I efikasna nacionalna politika** – npr. Ciljanje oblasti sa visokom (strukturnom) nezaposlenosti radne snage
2. **Jasna procjena troskova** –(koristenje poreza I subvencija) za ostvarivanje nekog cilja (troskovi u porezima) npr. Troskovi smanjenja zagadjenja
3. Cak I u slucaju regulacije vjeruje se da **su privatne firme efikasnije** u proizvodnji

NEDOSTACI REGULACIJE I SUBVENCIJA:

1. **Znacajni troskovi implementacije** – troskovi definiranja I provodjenja propisa
2. **Distorzije od predvidjenih efikasnosti firmi** – ponasanje drugacije od efikasnih konkurentnih firmi
3. **Podsticaj za pretjerano investiranje** u neke grane
4. **Distorzije zbog investicionih odluka** – pretjerana amortizacija jednog u odnosu na drugi kapita

GENERALNI TRENDOVI :

1. Podrska postojanju propisa koji reguliraju prirodni monopol na trzistu
2. Istovremeno, interes za suzavanje prostora za drzavnu regulaciju trzista
3. Regulaciju usmjeriti tamo gdje je moguće pojavljivanje monopolske moci

DRZAVNA PROIZVODNJA PRIVATNIH DOBARA

RAZLOG – nesavršenost trzista – odsustvo konkurencije prirodnog monopola

PROBLEMI – neefikasnost državne proizvodnje, unakrsno subvencioniranje, političke intervencije

ALTERNATIVE – regulacija I subvencije

SAVREMENI TRENDVI – privatizacija I regulacija

KRITIKE JAVNOG SEKTORA – npr. politika javnih nabavki sa nerealnim troškovima

KRITIKE PRIVATNOG SEKTORA – npr. Proizvodnja neskladljivih cigareta na tržištu (visi troškovi)

IZVORI NEEFIKASNOSTI JAVNOG SEKTORA

Organizacione razlike su:

1. ORGANIZACIONI PODSTICAJI

- a. Motiv nije profit nego politički razlozi
- b. Slab podsticaj za produktivnost
- c. Mehko budžetsko ograničenje

2. KADROVSKA OGRANICENJA

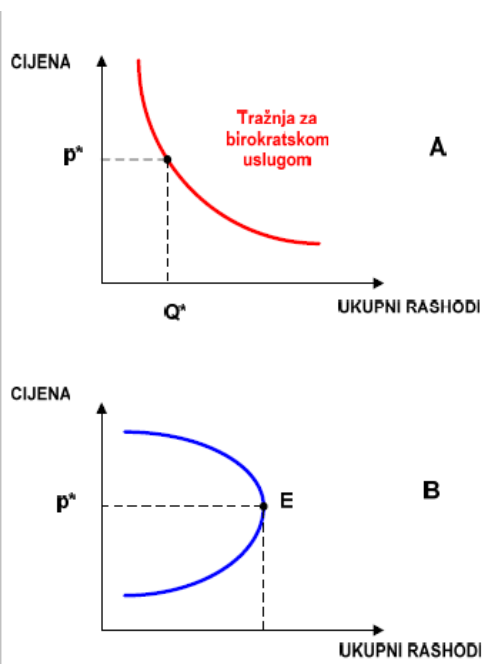
- a. Problem zloupotrebe položaja
- b. Uvodjenje rigidnih pravila igre
- c. Tesko otpustiti loše ili nagraditi najkvalitetnije
- d. Tesko konkurirati PS za najbolje kadrove

3. OGRANICENJA NABAVKI

- a. Rigidne procedure povećavaju troškove
- b. De facto plaćene cijene visoke

4. OGRANICENJA U BUDŽETIRANJU

- a. Budžet se formira jednom godišnje
- b. Problem nedovoljnosti sredstava
- c. Parlament često ne vodi računa o dugoročnim efektima investicija pri formiranju budžeta

Individualne razlike su :

1. **Nema individualnih podsticaja za zaposlene** - zaposleni u javnom sektoru se tesko mogu otpustiti a s druge strane tesko se ili nikako nagradjuju bonusima za uspjesan rad. Ova situacija dovodi do specificnog birokratskog ponasanja koje podrazumijeva da birokrati zele povecati velicinu svoje organizacije U odsustvu konkurencije Birokrata ce cijenu odrediti tamo gdje max svoje ukuoni rashod (obim njegove organizacije) tj ako kriva traznje za njihovim uslugama ispoljava manju jedinicnu elasticnost smanjenjem

- efikasnosti ustvari mogu da povecanjem ukupne rashode kao i velicinu svoje agencije.
2. **Problem odnosa principal (gradjani) – agent (drzavni cinovnici)** - kada birokrate djeluju u licnom interesu a ne interesu gradjana (problemi prisutni i u privatnim firmama). Najefikasniji nacin stimulacije predstavljaju nagrade za 'dobro ponasanje' i kazne za 'lose ponasanje (otpustanje)
 3. **Sklonost brokerskim procedurama** – za postivanje procedura postoje sljedeci razlozi i to:
 - a. **Averzija prema riziku** – vezana za birokrate (sve mora da prodje kroz odredjene kanale) Nastoje da izbjegavaju odgovornost za greske tako sto ce slijediti odredjene procedure koje obezbjedjuju da sve njihove postupke preispituju drugi iako se na taj nacin smanjuju mogucnost da sebi prpisu odredjeni uspjeh.
 - b. **Neopterecenost birokrata troskovima** – troskovi dodatnih administrativnih aktivnosti koje izaziva averzija prema riziku ne snose same birokrate tako da ih oni ne opterecuju
 - c. **Racionalno korištenje budzetskih sredstava i smanjenje korupcije** – visestruka kontrola potrosnje sredstava moze pomoci tome da se sredstva trose racionalnije ted a se smanjuje korupcija jer niko u lancu odlucivanja nema ovlastenja za raspolaganje ili ulaganje svih drzavnih sredstava.

Javni sector opterecen birokratskim procedurama

DRZAVNE KORPORACIJE

Prije nego se privatizuje drzavno preduzece prolazi kroz fazu KORPORATIZACIJE u kojoj dolazi do povecanja efikasnosti kroz odsustvo drzavnih ogranicenja u vezi sa kadrovima (slobodno odredjivanje plata), nabavkama, budzetom (mogu da se zaduzuju i daju kredite)

Te firme su jos uvijek u vlasnistu vlade, upravne odbore im postavlja predsjednik drzave ali to nisu politicke organizacije vec kompanije koje ostvaruju svoje prihode prodajuci svoje proizvode

KORPORATIZACIJA – prelazna faza od drzavne ka privatnoj firmi – obicno rast efikasnosti

U vezi sa procesom korporatizacije postoje i odredjeni problem a to su:

1. Bez motiva kao sto je profit postiguti rezultati nisu odrzivi
2. Direktori drzavnih preduzeca cesto ' dobro prolaze' nakon privatizacije i postaju visoko placeni funkcioneri upravo u toj novoj privatnoj kompaniji

ORGANIZACIJE ZASNIVANE NA UCINKU

Organizacije zasnovane na ucinku su drzavne agencije koje ostaju u javnom sektoru a ciji se visoki sluzbenici nagradjuju po ucinku

Ucinak treba da bude mjerljiv dok u slucaju privatizacije i korporatizacije agencija treba da proizvodi nesto sto se moze prodati ili da ima bilo kakav izvor prihoda od svojih aktivnosti.

U slučaju da državna agencija može prodavati svoje usluge – to ne znači da se treba privatizovati iz sljedećih razloga:

1. Osim ekonomskih ciljeva postoje i društveni ciljevi koje privatna firma ne bi mogla ostvariti a ne bi se mogli postići ni regulacijom
2. Postoji opasnost od monopolskog iskoristavanja položaja od strane privatizovane firme
3. Problem nepruzanja beneficija osim kategorijama koje na njih imaju pravo

Veliki je broj pristalica privatizacije državnih agencija u oblastima gdje se vrši proizvodnja običnih privatnih proizvoda, dok u oblastima od državnog interesa postoje isključivo protivnici privatizacije

Argument protiv privatizacije su:

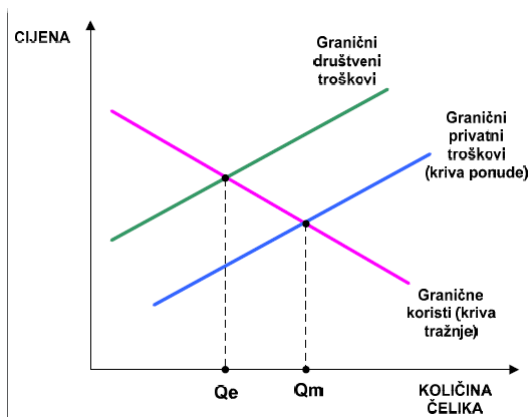
- Strah od pojavljivanja stvarnih tržišnih cijena
- Strah da bi privatizacija onemogućila ostvarenje širokog spektra društvenih ciljeva

2 EKSTERNI EFEKTI I DRŽAVA

Eksterni efekti ili eksternalije – nesavršenost tržišnog mehanizma. Javljaju se kada aktivnosti pojedinca ili firme utiču na druge koji ništa ne plaćaju ili za to nisu plaćeni

Efekti se javljaju kad god neka aktivnost koju preduzmu neki pojedinac ili firma ima uticaj na drugog pojedinca ili firmu koji za to ne plaćaju ili nisu plaćeni.

Pozitivni eksterni efekti – postupci nekog pojedinca ili firme pružaju koristi drugima (bez naknade)

U prisustvu negativnih eksternalija funkcija ponude ne održava granicne društvene troškove i dovest će do prekomjerne ponude

GRANICNI DRUŠTVENI TROŠKOVI – zbir dodatnih privatnih i društvenih troškova proizvodnje dodatne jedinice.

Postojanje nekog negativnog eksternog efekta znači da granicni društveni troškovi prevazilaze granicne privatne troškove a tržišna ravnoteža će zahtijevati prekomjernu

proizvodnju tog dobra. Tržišna ravnoteža se nalazi u tački Q_m a efikasan obim proizvodnje u tački Q_e .

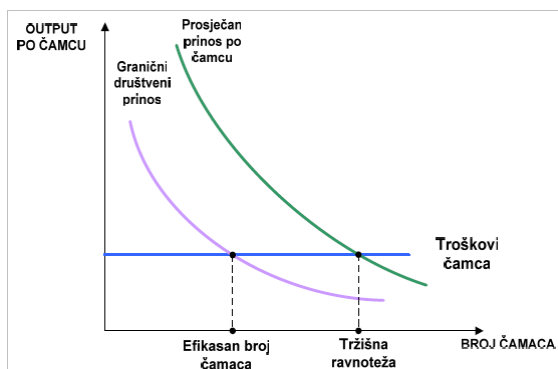
Privatni sektor u slučaju negativnih eksternalija vodi računa o granicnim privatnim troškovima – manji troškovi – veća ponuda.

Efekti eksternalija:

1. **Prekomjerna proizvodnja dobara** koja stvara negativne eksterne efekte
2. **Nedovoljna ponuda dobara** koja stvara pozitivne eksterne efekte

Problem zajednickih resursa

Jednu vaznu vrstu eksternih efekata izazivaju tzv. Problem zajednickih resursa. Njihova glavna karakteristika je to sto se odnose na skup ogranicenih resursa s neogranicenim pristupom.

Problem zajednickih resursa – zamislite jezero u kojem se ukupan broj ulovljenih riba povećava sa brojem ribarskih čamaca ali manje nego proporcionalno odnosno sa povećanjem broja čamaca broj ulovljenih riba po čamcu opada. Svaki dodatni čamac smanjuje ulov ostalima. To je eksterni efekat. Za uspostavljanje ravnoteže na privatnom tržištu bilo bi potrebno da prosjecan prinos bude jednak troškovima čamca (za koje se pretpostavlja da su stalni) društvena efikasnost zahtijeva da granicni

društveni prinos bude jednak troškovima čamca.

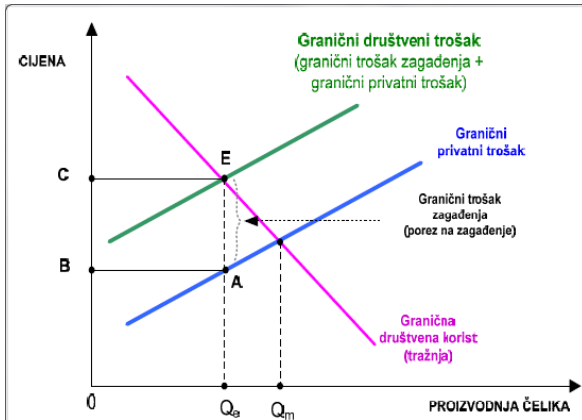
PRIVATNA RJESENJA PROBLEMA EKSTERNALIJA

1. **Internacionalizacija eksternalija** – kontroliranje eksternalija preko neke organizacione zajednicke jedinice u njenim okvirima
2. **Dodjela prava vlasništva** – nekom ko kontrolise resurs I naplacuje rentu
KOUZEOVA TEOREMA – kad god postoje eksterni efekti zainteresirane strane mogu da se udruze I naprave aranžmane na osnovu kojih ce obezbijediti efikasnost I internalizovati eksterne efekte
3. **Upotreba pravnog sistema** – ne dozvoljava da jedna strana nanosi stetu drugoj strani, a steta se tumaci kao nesto sto ukljucuje niz ekonomskih troškova koji se namecu drugima

Nedostaci privatnih rjesenja (razlozi za drzavnu intervenciju):

1. **Problemi u vezi s javnim dobrom** cije bi uskracivanje bilo kome moglo da bude skupo (problem besplatnih korisnika)
2. Usloznavanje usljed problema izazvanih **nesavršenim informacijama** (pitanje naknade za eksterni efekat; postojanje podsticaja da se ne otkrije istina)
3. Problem kod **udruživanja firmi I pojedinca** (kada se javljaju pojedinci koji se zele posljednji pristupiti udruzenju jer bi mogli iskoristiti cinjenicu da udruzeni clanovi moraju smanjiti svoju proizvodnju a on bi je mogao tada povećati I na njoj zaraditi)
4. **Transakcioni troškovi** – koji se javljaju kod internalizacije eksternih efekata
5. **Sudsko rješavanje problema** – izazvanih eksternim efektima (sudski procesi su skupi, neizvjesni a cesto nedostupni siromasnoj a ostecenoj strani)

Dva nacina kako drzava rjesava eksternalija (javni sector):

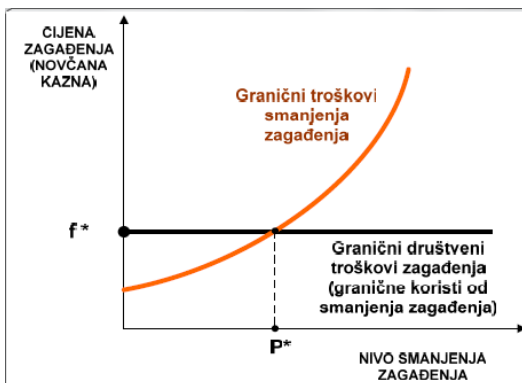

1. TRZISNA RJESENJA – novcane kazne. Problem kod trzisnih rjesenja – kako izmjeriti troskove zagađenja I koristi koje mogu biti u vidu raznih kompenzacija

a. **Novcane kazne I porezi** – placanje kazni I taksi u skladu sa kolicinom zagađenja

KOREKTIVNI ILI PIGUOVSKI POREZI – su kazne predvidjene da izjednace granicne private troskove sa granicnim drustvenim troskovima kao I granicne private koristi sa granicnim drustvenim koristima

Grafik: trzisna ravnoteza sa ili bez novcanih kazni ---- ukoliko ne postoji porez na zagađenje firme ce utvrditi cijenu jednaku granicnim privatnim troskovima. U tom slucaju dolazi do prekomjerne proizvodnje Q_m . Efikasnost se postize utvrdjivanjem poreza (rastojanje EA na slici) koji treba da bude jednaka granicnim troskovima zagađenja. Povrsina EABC predstavlja ukupno placene poreze na zagađenje.

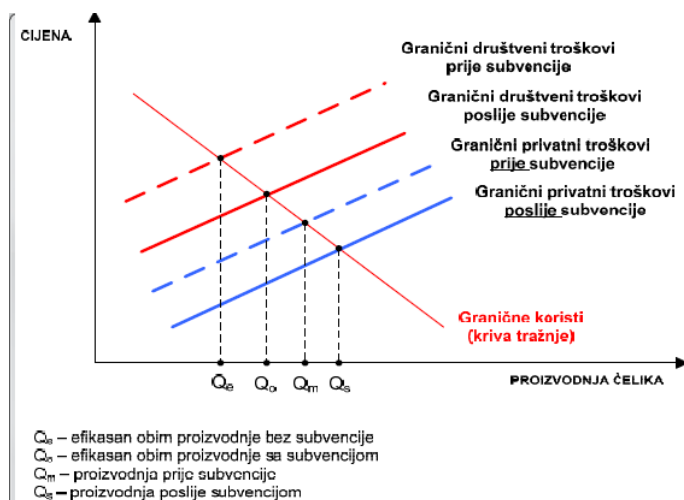

Firme mogu da smanje zagađenje tako sto ce smanjiti obim ili nacin proizvodnje (koje mogu dovesti do izdataka na uređaje za kontrolu zagađenja, promjene inputa ili drugih aspekata proizvodnje)

Grafik:Efikasna kontrola zagađenja

Efikasan nivo zagađenja moze da se ostvari bilo naplacivanjem firmama kazne f^* po jedinici zagađenja ili uvodjenjem propisa na osnovu kojeg bi firme morale da

imaju nivo smanjenja zagađenja P^* .

b. **Subvencioniranje smanjenja zagađenja** –

Aktivniji nacin ucesca drzave u smanjenju zagađenja je kroz subvencionisanje smanjenja zagađenja. Umjesto da oporezuje zagađenje drzava je u mogucnosti da subvencionise izdatke na smanjenju zagađenja. Ukoliko nece imati direktnu korist od smanjenja zagađenja preduzece nije motivisano da investira u kontroli I redukciju zagađenja, u slucaju nepostojanja

kazni. Sa drustvenog gledista, investiranja sa ekoloskom pozadinom su relativno mala u odnosu na drustvenu siru korist.

Proizvidjaci preferiraju subvencije (subvencije troskovi koji idu na teret drzavi)– veca dobit – manji granicni drustveni I privatni troskovi

Ako se primjeni sistem kazni, cijene konkretne proizvodnje ce biti vece, te ce biti ugrozeni I postrosaci jer se ekoloski utrosak indirektno prevaljuje na njih. Poreski obveznici iz cijeg poreza se finansira subvencioniranje, bice vise zainteresovani za sistem kazni. Prema konceptu subvencioniranja smanjenja zagadjenja proizvodjaci se ne suocavaju sa stvarnim drustvenim troskovima sopstvene proizvodnje, kao u slucaju sistema kazni – kada je to slucaj.

- c. Transferabilne dozvole** – odredjuju kolicinu zagadjenja koju neka firma moze da ispusti. Drzava vodi racuna o ukupnom zagadjenju a firme mogu da trguju sa dozvolama.

Omogucava 'promet dozvolama' izmedju ucesnika. Drzava je zainteresovana za smanjenje opsteg nivoa zagadjenja, ali nei za to koji je proizvodjac konkretno svojom aktivnoscu to uzrokovao.

Firme prodaju dozvole ako je trzisna cijena dozvole veca od granicnih troskova smanjenja

Firme kupuju dozvole ako je trzisna cijena manja od granicnih troskova smanjenja

Dva problema znacajna za trzisnu regulaciju putem dozvola:

a. Prvi problem se odnosi na pravicnost u vezi pocetnog izdavanja dozvola. Diskutabilno je sta treba da se postavi kao osnova za izadavanje dozvola:

- obim proizvodnje
- ulozena sredstva u kontrolu smanjenja zagadjenja
- uvodjenje savremene tehnologije

b. Drugi problem se odnosi na lokaciju zagadjivaca. Sistem transferabilnih dozvola daje dobre rezultate u slucaju irelevantnosti lokacije zagadjivaca.

- 2. DIREKTNO REGULISANJE** – donosenje zakona I propisa koji reguliraju ovu oblast. Pristalice regulacije tvrde da ona obezbjedjuje vecu izvjesnost I jake podstice za ostvarivanje standarda: ako je firmama zabranjeno da zagadjuju vodu preko odredjenog nivoa onda je max nivo zagadjenja poznat. Medjutim, regulacije ne omogucuje podstice da se zagadjenje smanji ispod tih standard, ma koliko das u potrebni troskovi niski.

Dvije vrste direktne regulacije :

- 1. Propisi zasnovani na prefermansama** – drzava u ovom slucaju vodi racuna iskljucivo o krajnjem rezultatu – kolicini proizvedenog zagadjenja, a firme zavisno od nivoa zagadjivanja moraju da plate vece kazne ili da kupe vise dozvola) prednost: podsticaj inovacijama

2. **Propisi o inputima** – najveći dio regulacije ipak se odnosi na standard, praksu i inpute, a ne na performanse) što se može koristiti u proizvodnji.

Pristup zasnovan na performansama efikasniji je kada se one mogu izmjeriti dok je pristup prema inputima prihvatljiv jer su troškovi procjena inputa nizi.

INOVACIJE

Prednost regulacije zasnovane na performansama te tržišnog rješenja u obliku poreza je u tome što se oni bave direktno rješavanjem problema- smanjenjem nivoa zagađenja i to što oni mogu da dovedu do inovacija.

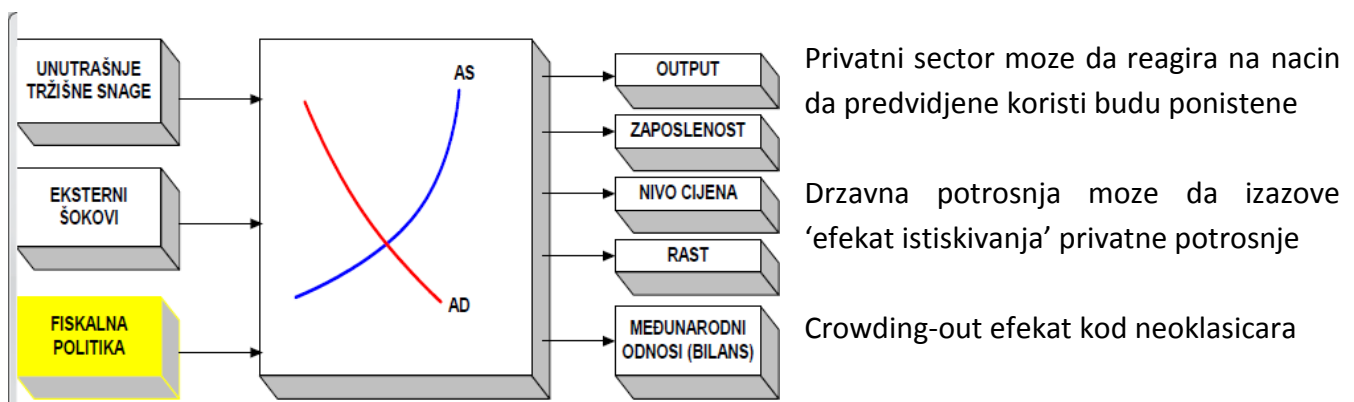
Različiti sistemi kontrole zagađenja mogu da imaju veoma različite distributivne posljedice tj nekima mogu da donesu gubitak a nekima dobitak.

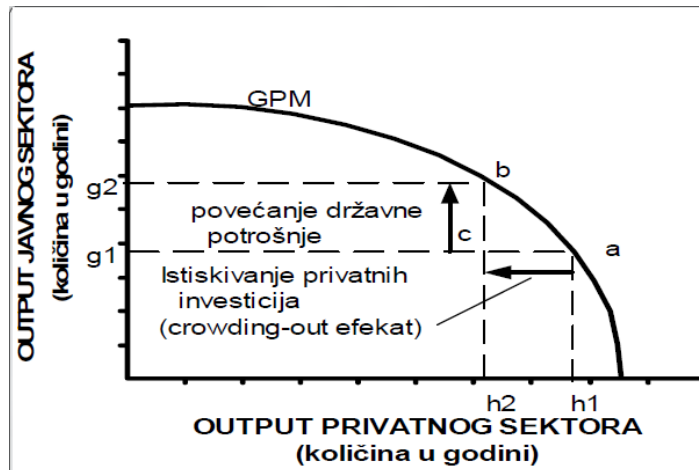
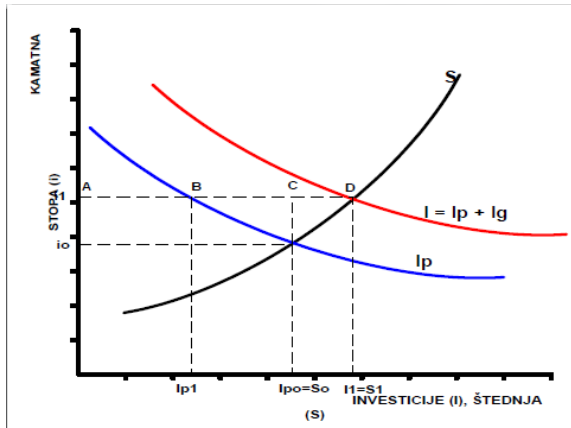
U sistemu kazni gubitnicu su jasni a to su vlasnici firmi zagađivaca dok su dobitnici svi oni koje snose teret poreza za finansiranje subvencija te oni potrošači svih drugih proizvoda koji mogu da se suoče sa porastom cijena usljed skretanja proizvodnje ka subvencioniranoj proizvodnji. Kod subvencija je obrnuta situacija.

Politika zaštite životne sredine od strane države se dijeli na 4 kategorije:

1. VAZDUH (oštećenje ozonskog omotaca ; kisele kise; zakon o čistom vazduhu; globalno zagrijavanje)
2. VODA – kontrolne mjere koje regulišu vodu za pice imaju podršku države i privatnog sektora – dok ista saglasnost u slučaju potoka i rijeka ne postoji
3. TOKSICAN OTPAD – zakon – zagađivač plaća ciscenje te postoji trajna odgovornost za kupljeno zemljište
4. UGROZENE VRSTE – međutim postoji i zabrinutost da bi ograničenja u vezi sa korištenjem zemljišta u cilju zaštite ugroženih vrsta predstavljala 'oduzimanje imovine'

3. POLITIKA JAVNIH RASHODA

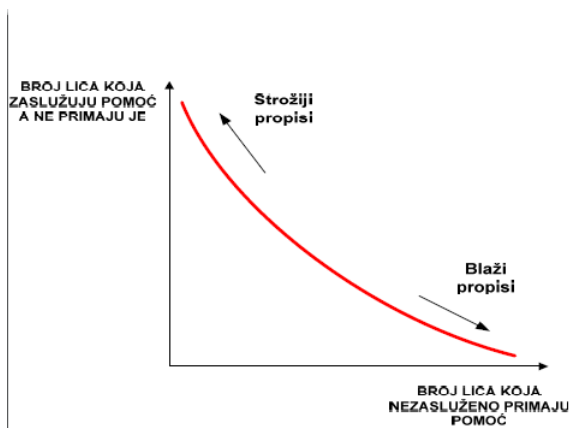
Razlozi državne intervencije:

- Raspodjela dohotka koja prozilazi iz trzisne privrede ne mora da bude u drustvenom smislu pravicna
- Nacin na koji Pojedinac sagledava svoje blagostanje ne mora da bude adekvatan kriterij za ocjenu blagostanja

Javna dobra –drzava podstice ; Opsta dobra – drzava zabranjuje

Dvije glavne kategorije drzavnih mjera su:

- DRZAVNA PROIZVODNJA
 - Besplatna raspodjela
 - Raspodjela po cijenama nizim od proizvodnih troskova
 - Raspodjela po cijenama jednakim proizvodnim troskovima
- PRIVATNA PROIZVODNJA
 - Drzavne subvencije proizvodjacima (kroz poreski sistem)
 - Drzavne subvencije potrosacima (kroz poreski sistem)
 - Direktna raspodjela od strane drzave
 - Drzavna regulacija

Usljed nemogucnosti da se nepogresivo utvrdi koji pojedinci zaista zasluzuju pomoc, donosenje propisa podrazumijeva **trejdof izmedju dvije nepozeljne mogucnosti** – da se ukrati onima sto je zasluzuju I da se dodijeli onima sto je ne zasluzuju

---- TREJDOF PRILIKOM IZRADE PROPISA

KOMPONENTE JAVNIH RASHODA

1. Potrošnja javnog sektora na dobra I usluge
2. Investicije javnog sektora
3. Subvencije
4. Tekuci I kapitalni transferi
5. Neto – posudbe privatnom sektoru I vani
6. Izdaci drzave na kamate za uzete zajmove

CILJEVI JAVNIH RASHODA

1. **Makroekonomska stabilizacija** – stabilizacija inflacije I fiskalnih deficit
2. **Alokativna efikasnost** – efikasna raspodjela postojećih resursa
3. **Efikasnost u raspodjeli** – promjena trzisne raspodjele dohotka I imovine
4. **Ostali ciljevi** – podrzavanje konkurencije, reguliranje eksternalija...

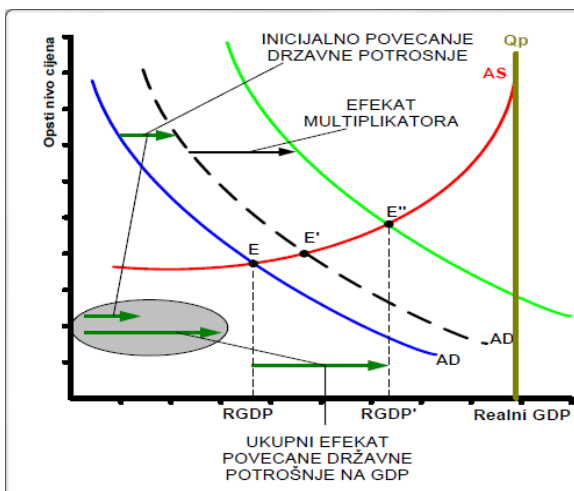
KATEGORIJE JAVNIH RASHODA

- Tekuci I kapitalni javni rashodi
- Automatski – potrošnja koja se desava po automatizmu (socijalna davanja)
- Diskrecioni – direktna kontrola drzave u funkciji konkretnih ciljeva
- Redovni I vandredni
- Licni (organizacija) I materijalni
- Rashodi drzave I nizih tijela

FINANSIRANJE JAVNIH RASHODA

1. **PRIHODI** – direktni I indirektni porezi, akcize, administrativne takes
2. **DEFICITI** – deficitno finansiranje javnih rashoda – umjereni deficit
3. **JAVNI DUG** – zaduzivanje u domacoj ekonomiji ili inostranstvu

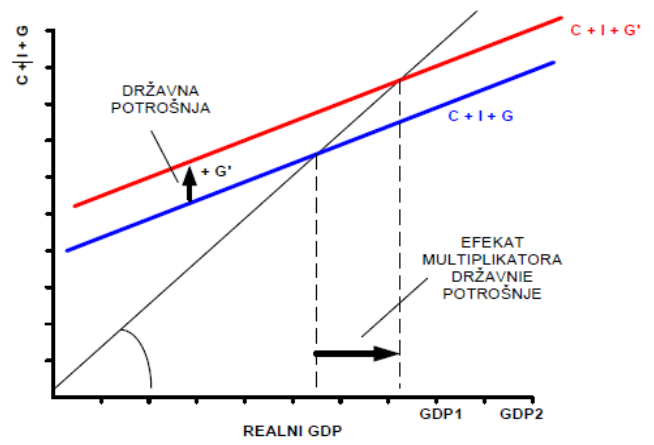
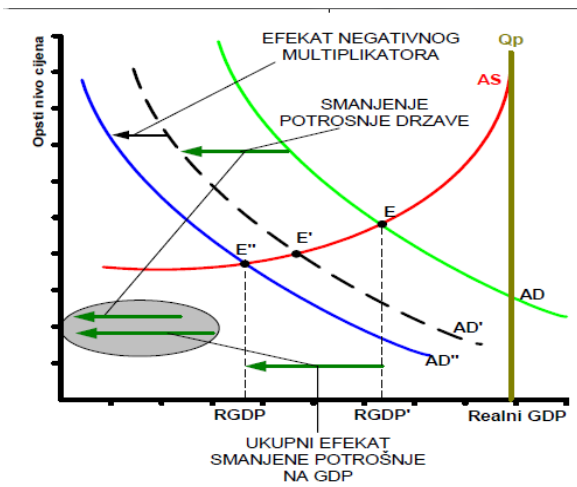
EFEKTI JAVNE POTROSNJE

KRATKOROCNI EFEKTI

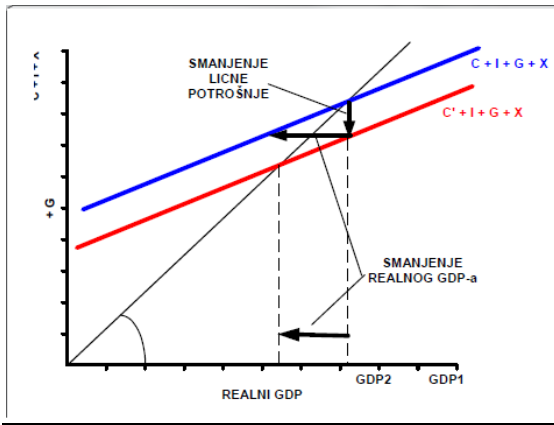
- Promjene ukupne potrosnje I GDP-a
- Efekat multiplikatora javne potrosnje
- Efekat na privatne investicije – crowding – out I crowding – in efekat

Kratkorocni efekti povecanja rashoda

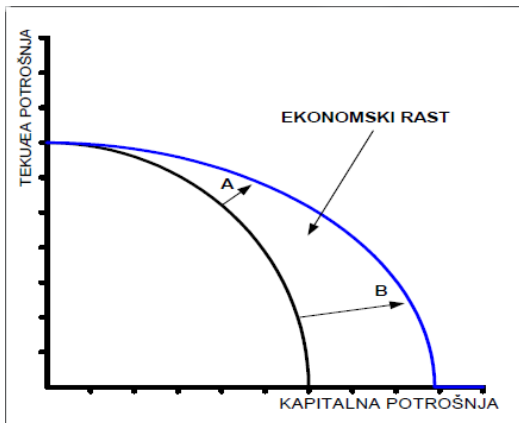

Kratkorocni efekti smanjenja rashoda

Javna potrosnja I GDP

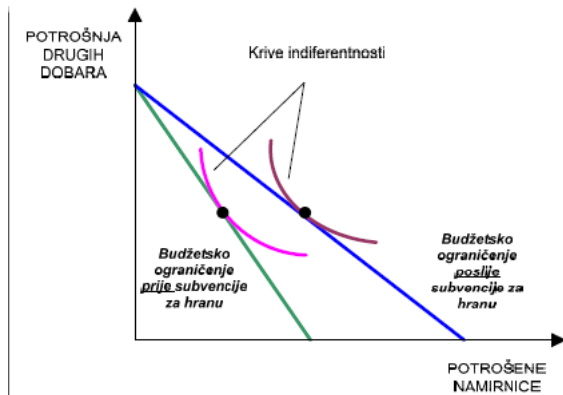

poreski multiplikator

DUGOROCNI EFEKTI JAVNIH RASHODA

- Zavisu primarno od strukture rashoda
- Kapitalna potrosnja stimulira rast

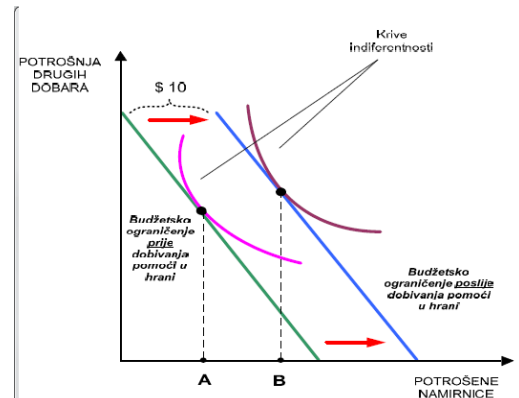

EFEKAT SUPSTITUCIJE – kada drzavni program smanjuju cijene nekih proizvoda. Pojedinci biraju jeftinije proizvode umjesto nekih drugih proizvoda. Ovaj efekat se dovodi u vezu sa neefikasnoscu na trzistu.

DOHODOVNI EFEKAT – pomoc pojedincima koja ih dovodi u bolji polozej uz iste cijene. Pojedinaac mijenja strukturu potosnje zbog toga sto je imucniji.

Potreba za podsticanjem ili ogranicavanjem neke aktivnosti na trzistu – bolji efekat supstitucije

Potreba za mijenjanjem statusa razlicitih gupa – bolji dohodovni efekat.

INTERTEMPORALNI DITRIBUTIVNI EFEKAT – efekti tokom vremena(posebna paznja moze da se pokloni razlicitim uticajima na trenutno stare ljude I mlade koji ce u buducnosti biti stari)

PRGRESIVAN DISTRIBUTIVNI EFEKAT – nesrazmjerna korist siromasnim

REGRESIVNI DISTRIBUTIVNI EFEKAT – nesrazmjerna korist bogatim

U procjene se mogu ukljuciti distributivni efekti:

1. Na osnovu ponderisanja koristi koje ce imati razlicite grupe u drustvu
2. Na osnovu procjene uticaja na nejednakost

TREJDOF IZMEDJU PRAVICNOSTI I EFIKASNOSTI

Drzavni programi mogu da dovedu do ostvarivanja Pareto poboljsanja odnosno da nekim ljudima pruze korist a da nikoga drugog ne ostete. Mnogo cesce u planovima drzavnih rashoda javlja se trejdof izmedju ciljeva kao sto su EFIKASNOST (preraspodjela dohotka) I PRAVICNOST (davanje ugrozenima)

Neslaganje u vezi s pozeljnoscu odredjenog programa cesto proistice ne samo iz trejdofa efikasnost I pravicnost nego I iz toga o kolikom se trejdofu radi tj. Koliko se smanjuje efikasnost da bi se povecala pravicnost I obrnuto.

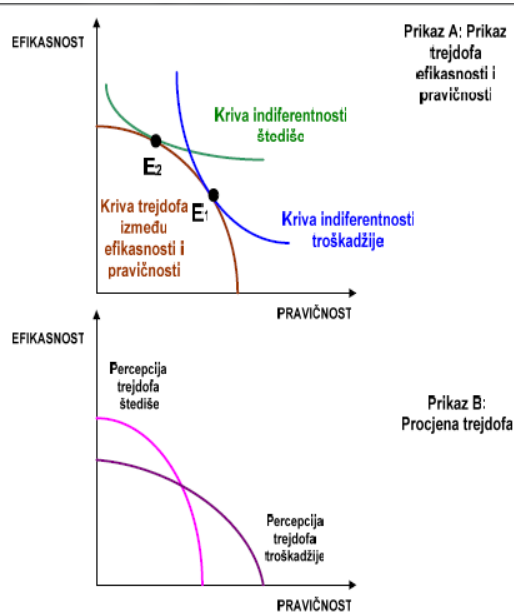
Diskusija je do sada bila usmjerena na dva kriterija za ocjenu drzavnih programa: njihov uticaj na ekonomsku efikasnost I njihov uticaj na raspodjelu. Medjutim, drzavna politika moze da bude usredsredjena siri spektar ciljeva. Moze da se interesuje za mjeru u kojoj su pojedinci razlicitog

rasnog, etnickog I klasnog porijekla medjusobno pomijesani u skolama. Moze da se interesuje za prihode sirmasnih ali I za izgled kuca u kojima zive. Drzava koristi I razlicite instrumente za postizanje ovih ciljeva.

Istrazivanje politickog procesa na osnovu kojeg se odnosi plan rashoda je vazan jer:

- Omogucava razumijevanje o tome zasto neki program ima tacno odredjenu formulaciju
- Predstavlja bar djelimicno zelje I ocekivanja glasaca
- Utice na obim u kojem taj program moze da bude podlozan pritiscima I korupciji

Grafik: Razlozi za različite stavove u vezi državnih programa

Prikaz A: Stedisa I troskadzija imaju iste percepcije u vezi trejdofa ali se razlikuju u vrednovanju (stedisa vise vrednuje efikasnost tako da je za njega optimalna tacka E2 u kojoj je efikasnost veca a pravicnost manja dok je za troskadziju vaznija pravicnost I za njega je optimalna tacka E1 – u kojoj je pravicnost veca a efikasnost manja)

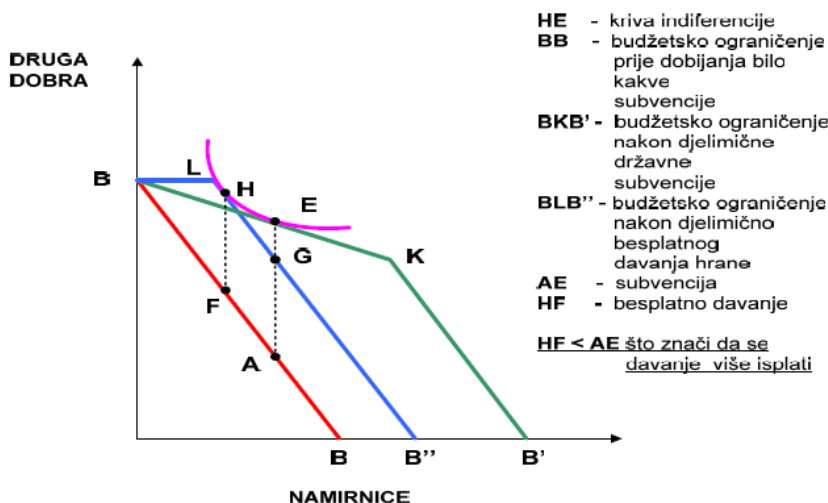
Prikaz B: Stedisa I troskadzija se razlikuju po percepciji trejdofa između efikasnosti I pravicnosti. Stedisa smatra da covjek mora da se odrekne velikog dijela efikasnosti da bi ostvario nezatno povecanje

pravicnosti. Troskadzija smatra da se uz veoma mali gubitak na efikasnosti moze ostvariti veliko povecanje pravicnosti.

Ako npr. glavni razlog zbog kojeg se nezaposleni ne zaposljavaju cinjenica da ne postoje radna mjesta- onda velicina osiguranja za slucaj nezaposlenosti ne mora mnogo da utice na trazenje posla. U slucaju da osigurnje za slucaj nezaposlenosti ima bas mali uticaj na trazenje posla, onda ne postoji znacajan trejdof između efikasnosti I pravicnosti a granica odgovara troskadzijinoj pretpostavcu. Ako

na trazenje posla u velikoj mjeri utice naknada za nezaposlenost javlja se znacajan trejdof a granica između pravicnosti I efikasnosti ce odgovarati pretpostavci stedise.

BESPLATNO DAVANJE U ODNOSU NA SUBVENCIJE – GRAFIK

pokazuje kako novi program može državu da košta manje a da istovremeno siromašni pojedinci koji dobivaju subvencije budu u istom položaju kao i ranije. Prema prvobitnoj verziji programa bona za hranu, država je do određenog nivoa placala određen dio izdataka za namirnice (do tačke K) što je nametalo budžetsko ograničenje BKB'. Nova verzija BLB'' u skladu s kojom država plaća određenu količinu hrane može podjednako da pomogne pojedincima ali košta manje. 'Ustedu' predstavlja rastojanje EG.

Razlog je to što onda kada korisnici moraju da plate punu cijenu hrane u granicnom iznosu – pojedinci vrednuju povećanu potrošnju namirnica tačno onim dobrima kojih moraju da se odreknu, Ali kada dobiju subvenciju od 30% pojedinci kupuju do tačke u kojoj namirnice vrijeme 1 dolar placaju 70 centi koliko ih i koštaju.

4. COST- BENEFIT ANALIZA U JAVNOM SEKTORU

CB analiza u privatnom sektoru:

1. IDENTIFIKACIJA PROJEKATA – nekoliko projekata u razmatranju
2. EFEKTI SVIH ALTERNATIVA – primarno vezano za inpute i outpute firme
3. VRIJEDNOST INPUTA I OUTPUTA- procjena troškova i poslovanja
4. SABIRANJE TROSKOVA I REZULTATA- profitabilnost, oportunitetni troškovi

Firma se opredjeljuje za projekat koji omogućava najveći profit – uzimajući u obzir i uticaj oportunitetnih troškova.

DISKONTNI FAKTOR – koristi se za procjenu rashoda i prihoda u budućnosti

Da bi ocijenila projekte koji podrazumijevaju prihode i rashode u budućnosti, firma primanja i plaćanja množi DISKONTNIM FAKTOROM, brojem (manjim od 1) koji te buduće prohode i rashode izjednačuje sa današnjim. Diskontni factor je manji što se kasnije u budućnosti ostvaruje korist.

Diskontni faktor za plaćanja u nekoj godini je $1/(1+r)$, gdje je r – kamatna stopa (u našem primjeru $1+r = 1 + 0,10 = 1,10$; tako da je diskontni faktor $1/1,1 = 0,9$); za plaćanja kroz dvije godine, on iznosi samo $1/(1+r)^2$ (u našem primjeru to je $1/1,21 = 82,64$ dolara).

Zatim sabiramo vrijednost onoga što će se primiti (ili platiti) za svaku godinu trajanja projekta. Taj zbir je : **NETO SADAŠNJA VRIJEDNOST** – diskontovana vrijednost budućih zarada

$$NSV = R_0 + \frac{R_1}{1+r} + \frac{R_2}{(1+r)^2} + \dots + \frac{R_t}{(1+r)^t} + \dots + \frac{R_N}{(1+r)^N}$$

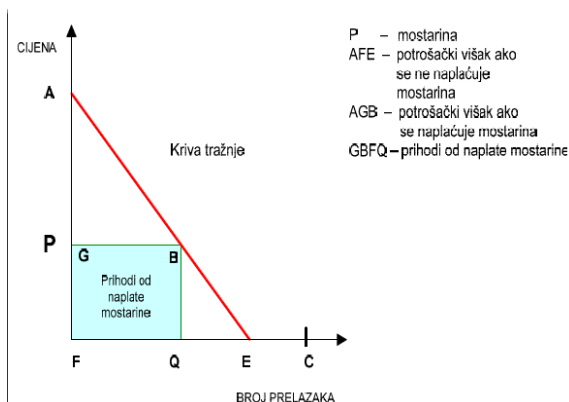
- NSV – neto sadašnja vrijednost
- R – neto prihod od projekta
- r – kamatna stopa
- t – vremenski period

Drustvena cost-benefit analiza ukljucuje iste postupke kao cost-benefit analiza u privatnom sektoru, izuzev sto se u obzir uzima siri raspon posljedjica, a cijene po kojima se procjenjuju inputi I output ne moraju da budu trzisne cijene, bilo zbog toga sto odredjeni inputi I output nisu utrzivi (te stoga trzisne cijene I ne postoje) bilo zbog toga sto trzisne cijene usljed nesavršenosti trzista, ne održavaju tacno granicne drustvene troskove I koristi.

Drustvena cost-benefit analiza se bavi razvojem sistematskih nacina za analiziranje troskova I koristi tamo gdje trzisne cijene ne odrazavaju drustvene troskove I koristi.

CB analiza u javnom sektoru: isti princio kao I u PS ali dodatno interes

1. NE SAMO PROFIT NEGO CITAV SPEKTAR DRUSTFVENIH EFEKATA
2. CIJENE KOJE SE KORISTE NE MORAJU BITI CISTO TRZISNE – ako nema proizvoda na trzistu ili ako stvarni granicni troskovi nisu jednaki drustvenim

POROSACEV VISAK – iznos kojeg bi pojedinci bili spremni da plate koji je preko onoga sto stvarno moraju da plate. Razlika izmedju površine ispod komezovane funkcije traznje I onoga sto se zaista placa.

U slucaju da se mostarina ne naplacuje potrosacki visak bi obuhvatio cijelu površinu ispod krive traznje (AFE)

Ako se mostarina naplacuje (P) potrosacki visak je površina AGB a most ce se sagrađiti ukoliko je taj potrosacki visak (AGB) zajedno s prikupljenim prihodima

od mostarine (FGBQ) veci od troskova mosta.

Dakle, moze se reci da odluka o pokretanju projekta zavisi od toga da li su ukupne koristi (prihod plus potrosacki visak) vece od ukupnih troskova (ukljucujuci bilo kakve troskove vezane za povecanje poreza za finansiranje projekta)Projekat ce se pokrenuti ukoliko su:

1. Ukupne koristi vece od ukupnih troskova ($B > C$) ili
2. Ukooliko je odnos koristi I troskova veci od 1 ($B/C > 1$)

Drzava ce se uvijek opredijeliti za onaj koji donosi najvece neto koristi a ne onaj kod kojeg je odnos koristi I troskova najveći.

PROBLEMI KOD CB ANALIZE

1. Vrednovanje vremena – vremenska zahtjevnost
2. Vrednovanje zivota – nekada bi trebalo potrositi 50% GDP da se spasi svaki zivot

- KONSTRUKTIVNI METOD – procjena koliko bi pojedinac zaradio da je ostao živ (negativna strana – uzima se da je ostvarivanje prihoda cilj života)
- METOD OTKRIVENE PREFERENCIJE – metod koji izučava vrijednost života na osnovu provjere koliko je to dodatni prihod potreban pojedincima kao naknada da bi oni radili poslove u kojima postoji veća vjerovatnoća smrti (negativna strana – podcjenjuje vrijednost života; ljudi iz psiholoskih razloga ne razmisljaju o rizicima bavljenja tim poslom)

VJEROVATNOST SMRTNOSTI - I dodatni prihod obično kod rizicnih zanimanja

3. Vrednovanje štete – vrednovanje prirodnih resursa

KONTINGENTNO VREDNOVANJE – vrednovanje štete nakon nastanka iduće generacije

VRIJEDNOST OPSTANKA – vrednovanje opstanka nečega prije štete

4. Koju diskontnu stopu koristiti? Diskontna stopa koju država koristi ponekad se zove I **drustvena diskontna stopa.**

Prilikom odlučivanja da li se pokrene neki projekat, razmatra se njegova neto sadašnja vrijednost. Diskontna stopa koju koriste privatne firme je r , kamatna stopa koju firma mora da plati.

Cista diskontna stopa (funkcija blagostanja I buduće generacije)

Postoje tri stava o društvenoj diskontnoj stopi:

a) Prvi stav - Društvena diskontna stopa odražava stopu vremenske preferencije potrošača (potrošačka kamatna stopa).

Ako su pojedinci koji imaju koristi od projekta isti oni što plaćaju troškove, može se iskoristiti njihova granicna stopa supstitucije, postoje oni spremni na trejdof između smanjenja sadašnje I povećanja buduće potrošnje. To se može dovesti u vezi sa kamatnom stopom po kojoj se oni zadužuju ili posudjuju sredstva.

b) Drugi stvar - Društvena diskontna stopa odražava oportunitetne troškove kapitala (proizvodjачeva kamatna stopa)

Ukoliko se prilikom ocjene projekta koristi stav zasnovan na oportunitetnim troškovima – onda privatni projekat predstavlja oportunitetni trošak državnog projekta. To znači da se odluka o pokretanju državnog projekta zasniva na procjeni da li je output (prinos) državnog projekta veći od output (prinos) privatnog projekta.

c) Treci stav – društvena kamatna stopa ne mora da odražava ni jedno ni drugo

Dugoročni projekti koji utiču na različite generacije ne moraju imati vezu s posmatranim kamaptnim stopama (jer ako bi se gledalo isključivo po visokim kamatnim stopama I metodu NSV – tada se ne bi isplatilo ulaganje u npr zaštitu okoline)

(manja diskontna stopa – veća diskontovana vrijednost – više se isplati ulagati)

Veća diskontna stopa – manja diskontovana vrijednost – manje se isplati ulagati

5. Procjena rizika projekta – veza diskontne stope I rizika

EKVIVALENT IZVJESNOSTI – različito vrednovanje projekata različitog rizika

Da bismo ocijenili rizične projekte, mi jednostavno koristimo neto sadašnju vrijednost ekvivalenta izvjesnosti.

PREMIJA ZA POKRICE RIZIKA – rizičniji projekti trebaju imati dodatnu nadoknadu

Prilikom procjene ukupnog rizika, mora se u obzir uzeti vjerovatnoća različitih stepena izloženosti, kao I rizici povezani sa svakim od njih.

6. Problem tačnosti procjena – tačnost je upitna ali stimuliraju discipline

CIJENE U SJENCI – kada god postoji neka nesavršenost tržišta tržišne cijene ne moraju da održavaju stvarne društvene granice troškove ili koristi I tada ekonomisti pokušavaju da izračunaju cijene u sjenci koje odražavaju stvarne društvene granice troškove I koristi.

Kada ne postoji nesavršenost tržišta, cijena nečega jednaka je oportunitetnim troškovima, onome od čega se odustalo – a moglo se alternativno koristiti.

U slučaju **tržišta radne snage**, ako postoji masovna nezaposlenost, tržišna zarada je veća od cijene u sjenci (jer ona tada predstavlja oportunitetni trošak) odnosno tržišna zarada je veća od vrijednosti slobodnog vremena.

U slučaju **tržišta kapitala**, na kojem vlada nestasica, tržišna kamatna stopa je manja od kamatne stope u sjenci. Firme ne mogu da nabave dodatni kapital po tržišnoj kamatnoj stopi I njihov oportunitetni trošak (trošak propustene poslovne prilike koju su mogli iskoristiti da su imali taj dodatni kapital) u tom slučaju raste.

ANALIZA TROŠKOVNE EFIKASNOSTI PROJEKATA – omogućuje poredjenje programa sa istim (ili sličnim) koristima I provjerom koji od njih pruža te koristi uz najmanje troškove. Jednostavnija metodologija od CB analize alii većina problema vezanih za mjerenje i vrednovanje troškova postaje ista kao I u CB analizi – samo u manjem obimu.

FISKALNI FEDERALIZAM – raspodjela (ekonomskih) obaveza između različitih niva vlasti.

NACIONALNI NIVO – nacionalna javna dobra;

LOKALNI NIVO – lokalna javna dobra

TAJBAUTOVA HIPOTEZA – konkurencija izmedju lokalnih zajednica dovodi do efikasnosti obezbjedjenja lokalnih javnih dobara I usluga.

Migracije I efikasnost – migracije imaju koristi (poreze) I stete (nor zagadjenost, povecanja traznje)